

Történetek és epizódok

(Huszonöt éves budai színigazgatásom emlékeiből)

írta: Kreesányi Ignác

1883 június 9-én játszottam színársulatommal először a budai Színkörben. S míg az előző években itt működő színigazgatók bukással hagyták el az épületet, a mi szorgalmunknak sikerült a közönyt megtörni. Ez az év a budai magyar színészet újabb ténfoglalásának volt mondható. Most is feledhetetlen előttem az a perc, amikor bucsuelőadásunk utolsó jeleneténél a *kivirágzott koldusbóttal* kezemben a színen megjelentem. A közönség riadó lélkésedéssel, kendőlobogtatásokkal üdvözölte az akkori budai magyar színészetnek eme szimbólumát. A függöny legördülte után pedig az összes személyzetet számtalanszor a lámpák elé hívták.

1884 nyarán Csóka Sándor színigazgató szintén eredménnyel működött Budán, s „Az eleven ördög”. Derék-Konfi-féle operett és „Bukov, a székeiyek hóhara”. Benkő-féle látványos színművel, mint újdonságokkal, szép művészi és anyagi sikert ért el. A következő években azonban ismét sőtét felhők torayosultak a budai színészet egére. *Pelki Miklós*, aki ez év őszén a Várszínház és a Budai Színkör igazgatását vette át, 1885 tavaszán a főváros balpartjára vonult társulatával s a gyapjúutcai német színházban tartott előadásokat. A budai színkör ez évben üresen állt. Alig játszottak benne párszor hetenként. 1886-ban Nagy Vince színársulata, 1887-ben pedig *Makó Lajos vezetésé alatt a Boránd-Gyöngyi-Mosonyi-Szirnyay-féle* konzorcium működött a színkörben, de egyik társulat sem, hagyott maradandóbb emléket maga után.

A fentemlített négy év leteltével *Keglevich István* gróf, a fővárosi állami színházak akkori intendánsa és *Paulay Ede*, a Nemzeti Színház igazgatója újra engemet bíztak meg a budai nyári színészet igazgatásával. 1888 május hó 5-én a „*Pünkösdi Florenoben*” operettel nyitottam meg a színkört. Már az évad elején láttam, hogy bajaim, küzdelmeim lesznek. A közönség elszokott az előadások látogatásától. Heteken át üres házak előtt játszottunk. A *Keglevich* gróffal kötött, három évre terjedő szerződésemben egy-egy nyarra ezerötszáz forint szubvenció volt kikötve, mely összeget minden évben három részletben utalták ki számomra. De az első évi segély már az első gázsifizetésnél elcsúszott. Nem bírván jövedelmet csinálni, *Keglevich*-hez és *Paulay*-hoz fordultam újabb rendkívüli segítségért. Ők ötszáz forintot utalványoztak. Szorult helyzetemben kénytelen voltam újra kérni s kérelmemet minden félhónapban megismételni. Szubvencióm az ötszáz forintos részletekkel az évad alatt összesen négyezer forintra emelkedett. Bár ez összeg is csak szalmaszál volt a vízbelesülőnek, annyira mégis segített, hogy a nyarat valahogy keresztülvesszük.

Az 1883-ban kivirult koldusbot levelei és virágai tehát újra elszáradtak, porba hullóttak. A közöny, a részvétlenség szele elsodorta azokat. Darabjaink közül csak a „*Színházi képtelenségek*” énekes bohózatnak volt némi vonzóereje. Szeptember hónapban több estén át fél-hévívárak mellett játszottunk. Utolsó előadásul „*A peleskei notárius*” bohózatot vittük elő, szintén félárral, félig telt ház előtt.

A budai nyári színészet szövetségébe akkor még nem csupán Temesvár, hanem Pozsony is bele volt kapcsolva. Temesvárról tehát január 31-ikén Pozsonyba, onnan pedig tavaszkor ismét Budára hurcolkodtam.

Küzdelem tekintetében 1889 nyara csak

folytatása volt az előző évnek. Nem tudtuk a közönség érdeklődését felkeltetni. A személyzet egy része a jövedelmatlenség, de főleg a pontatlan gázsí miatt elégedetlenkedett, zugolódtott. Az egész évad alatt a „*Hoffmann meséi*”, amelyet akkor még a Népszínház rendezése szerint, mint operettet adtunk, vonzó legfőbbet.

A közönségből többen tanácsolták és színársulatom egy része szintén kapacitált, zárjam be a színkört és meneküljek valamelyik vidéki városba. Sőt *Paulay* is, aki melegen érdeklődött a budai színészet iránt, egy ízben így nyilatkozott:

— Láthatja, kedves barátom, hogy itt nem boldogulhat. Hagyja el azt a szerencsétlen épületet. Ne kinlódjon tovább. Menjen valahová vidékre. Ne vánja be, míg itt teljesen tönkremegy.

— És ha nyolcadmagammal maradok, akkor sem megyek el. Megfogadtam, hogy kihuzom az évadot és ki is fogom huzni. Küzdeni fogok a végsőkig. Kezembe ragadtam a zászlót, csak a teljes tönk fogja azt abból kiveszárthatni.

És küzdöttem, és dolgoztam, és kinlódtam tovább. Az egyedülálló tagok között öthat batost, a házaspárok közt pedig egy forintot osztottam szél gázsí fejében naponként, hogy legyen miből tengődniök. Egy ízben megtörtént, hogy erre sem jutott. Összeszedtem tehát utcai ruháimat s zálogba küldtem, hogy legalább a napi batosok és forintok szétosztásával meg ne akadnak. Egyes tagok elhagyták társulatomat. Siettek menekülni a sűrűdő hájóról. Így köszöntött ránk szeptember, az évad vége. Az utolsó hónap egész folyamán fél-hévívárakkal játszottunk. A „*Gróf Szápary Péter*” drámával fejeztük be az előadásokat, az a darab vonzó legnagobb közönséget.

1890-ben az az eszmém támadt, hogy előadatom a „*Traviata*” operát, a címszerepben Kopácsy Juliskával. Ez volt az első magyar operaelőadás a budai szinkörben. Tervem bevált. A darab azon a nyáron ötször került színre. Ez nyitotta meg a későbbi budai operaelőadásokat s buzdított arra, hogy e klasszikus műfaj évről-évre sürűbben és változatosabban szerepeljen a műsoron.

Ugyanebben az évben került színre „*A paléni nász*” nagyszabásu színmű. Ez évad folyamán különben is örövendve tapasztaltam, hogy a fagy engedni kezd. A közönség figyelme lassan-lassan újra felénk irányul. Az előadásokat sürűbben látogatják, s a színészet egére vonult sötét felhők tünedezni, oszladozni kezdenek. Táplált a remény, hogy az a bizonyos elszáradt szimbólikus koldusbot pár év alatt ismét virulni fog. Az évet a „*Bibor és gyász*” történelmi drámával fejeztem be.

1891 június havában irányadó egyének ismét fölvetették azt az eszmét, hogy a Várszínház a budai szinkörrel kellene összekapcsolni. De okulva Feleki Miklós balsikerű Várszínház-szinköri szinigazgatásán, e tervről lemondtak.

A műsori illetőleg e nyáron a „*Mária*” opera sorakozott az ugyane szezonban megismételt „*Traviata*” mellé. Igaz, hogy az évad egy részét Lukácsy Sándor szinköri darabja, „*A feneleányok*” töltötte be, amde a drámának is kijutott az ő jogos helye. E nyáron például hat eredeti történelmi dráma került színre, ugymint: „*Könyves Kálmán*”, „*Toldy Miklós*”, „*V. László*”, „*Dózsa György*”, „*Vid*” és bucsuzóul „*IV. László*”.

Egyik régi volt tagomat, Haraszthy Hermint bizonyára kellemes emlékek kötik a budai szinkör „*IV. László*” előadásához.

Ugyanis akkori drámái szende színész-

nöm családi viszonyok miatt szeptember hó első felében hirtelen megvált színtársulatomtól, s e szakmakör éppen a temesvári színi szezon előtt maradt árván. Zavarban voltam. Végre eszembe jutott, hogy az előző télen egy jönevű fiatal drámai színész működött Szegeden, s mint nagyjövőjű tehetség tűnt fel. Az illető azonban tavasszal azzal az elhatározással ment haza szülőihez Esztergomba, hogy végleg szakít pályájával. Nem lép többé színpadra. A színésznőnek Haraszthy Hermin a neve.

Megtudva tartózkodási helyét, titkáromat rögtön vonatra ültettem, azzal a megbizással, kérje meg nevemben Haraszthy Hermint, hogy szerződtetési ügyben tiszteljen meg Budán látogatásával. A fiatal művész engedett kéréssemnek. Harmadnap a szinkör irodájában találkoztunk.

A sugár természetű, élénk temperamentumu, szép arcu fiatal nővel, aki különben is rajongott pályájáért s visszavonulása csak fiatalos elhamarkodás volt, rövid tárgyalás után megkötöttük a szerződést.

Haraszthy „*IV. László*”-ból azonnal átvette Aida szerepét s pár nap múlva a közönség lünteitől tapsai mellett játszta el Budán a bucsuelőadásban. A művész ötévig fáradhatatlan, osztopos tagja volt drámai előadásainak, s egyik kedvence a buda-temesvári közönségnek. Töleim a Vigszínházhoz szerződött s most is a publikum osztatlan szeretete az övé. Örülök, hogy akkor sikerült őt a színészethez visszahódítanom.

1892-ben a már előző években nálam fellépett vendégek közül egy ünnepeit név, a Blaha Lujzát emelkedik ki. Eredetileg úgy volt, hogy a művész Tamássy József, akkor már nyugalomban lévő pályatársa javára, a „*Náni*” népszínműben egyszer fog fellépni. A

közönség szeretete azonban az egy estére megállapított játékot kétre változtatta. Blaha Lujza ezután hét nyári évad alatt mindannyiszor hét estén játszott. Ugyanez évben színre került az „*Argyil és Tündér Ilona*” történelmi látványosság és „*A napraforgó*”, Deréky Antal népszínműve. „*A trónkereső*” történelmi tragédia volt bucsuelőadásunk.

Szükségese nek tartom fölemlíteni, hogy abban az időben Budán éveken keresztül rendszeren egy-egy nagyszabásu történelmi drámával kezdem és fejeztem be az évadot. Így elkezdtem a magyar történelmi daraboknak a budai szinkörben közönséget hódítani. Intézkedésem helyeslésre talált, amennyiben a publikum rendszeren telt házzal jutalmazta törekvésemet.

Az 1893-ik év meglepetést hozott számomra. Ugyanis azelőtt pár évvel Jókait, a költőkirályt, fölkerestem svábhgyi nyaralójában: kértem, hogy „*A kőszívű ember fia*” című regényéből dramatizált „*Keresd a szíved*” című darabját, mely tudtommal íróasztala fiókjában hever, engedje át a Budai Szinkör számára. Jókai kijelentette, hogy ezt nem teheti, mert már a Nemzeti Színháznak ígerte. Tavaszko ismét fölkerestem őt s kértem, hogy ha esetleg volna egy másik darabja, tiszteljen meg azzal hogy azt Budán előadathassam.

Rövid eszmecsere után Jókai fudatja, hogy hallván színtársulatom buzgalmát s figyelemmel kísérvén budai működésemet, hajlandó a „*Gazdag szegények*” című színművét részemre átengedni.

A nála lévő példányt azonnal magamhoz vettem s nagy örömmel hagytam el a költő lakását.

Pár nap múlva levelet kaptam tőle. Ebben írja, hogy ... a darabba Csicsónkának, a tót legénynek és a konstáblernak szájába dalokat lehetne adni. Hanem — folytatja tovább — erre